

SHASHMAQOM VA AN'ANAVIY IJROCHILIK MADANIYATI

Muallif: O. Amonov¹

Affilyatsiya: Buxoro psixologiya va xorijiy tillar instituti “Musiqqa ta’limi va san’at” mutaxassisligi I- bosqich magistranti¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14443393>

ANNOTATSIYA

Maqolada milliy musiqqa san’atimiz, Shashmaqomning tuzilishi, an’anaviy ijrochilikdagi o’rni, uning tarbiyaviy imkoniyatlari va ijroviy xususiyatlari to’g’risida mulohazalar yuritiladi.

Kalit so’zlar: milliy maqom, o’zlikni anglash, estetik did, ashula va cholg’u bo’limi, musiqiy an’ana, ijrochilik uslubi, musiqiy tayyorgarlik, musiqiy turkumlar.

Milliy ma’naviyatimiz, an’anaviy ijrochilik rivojlanishida milliy maqom alohida ahamiyatga ega. Zero, u milliy musiqqa san’atining eng qadimiy va takrorlanmas asarlari sifatida xalq ommasiga keng tarqalgan, uning madaniy hayotida chuqur singib ketgan. Davrlar o’tishi, jamiyat rivojlanishi bilan ushbu san’at turiga, uning an’analariga, ijrochilik xususiyatlariga bo’lgan munosabat, qiziqish hamda e’tibor kuchayib borgan.

Ayniqsa, Mustaqillik yillarida o’zbek milliy maqom san’atining noyob namunalari o’zlashtirish, ijrochiligini yanada takomillashtirish, keng targ’ib etish, uni asrab avaylash va rivojlantirish, ayniqsa yosh avlod qalbida milliy mumtoz san’atimizga hurmat va e’tibor tuyg’ularini kamol toptirishda O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrda “O’zbek milliy maqom san’atini yanada rivojlantirish chora tadbirlari to’g’risida” gi PQ-3391-sonli Qaror muhim ahamiyatga ega bo’ldi. Qarorda “Xalqimiz, xususan yosh avlodni maqom san’ati bilan keng tanishtirish orqali ularda milliy o’zlikni anglash tuyg’usi yuksak badiiy-estetik did va tafakkurni kamol toptirish” vazifasi qo’yildi [1].

“Shashmaqom” XVIII asr o’rtalarida Buxoroda saroy kasbiy musiqachilari va musiqashunos olimlari tomonidan Olti maqomdan iborat turkum tarzida ifoda topganligi uchun “Buxoro Shashmaqomi”, deb yuritiladi. U professional musiqqa namunasi bo’lib, yirik xajmga ega, murakkab tuzilishli, umumiy soni 250 dan ziyod ashula, cholg’u asarlarni o’z ichiga olgan tizimli musiqiy majmuadir [2.248].

Maqomlarning cholg’u bo’limlarida bir xil nom bilan ataladigan cholg’u qismlari bo’lib, ularning ohanglari turlicha bo’lsa-da, doyra usullari bir hildir. Ular Tasnif, Tarje’, Gardun, Muhammad va Saqil nomlari bilan mashhurdir

Buxoro «Shashmaqom»i “Buzruk”, “Rost”, “Navo”, “Dugoh”, “Segoh”, “Iroq” maqomlari o’zining nasr va mushkilot qismlari bilan rivojlangan bo’lsa, Farg’onaning “Chor maqom”i (To’rt maqom), “Dugoh Husayniy” ning yettita yo’li, “Chorgoh”ning

oltita ijrochilik yo'li, "Shaxnozi Gulyor"ning oltita ijrochilik yo'li hamda "Bayot" yo'llarining savti va taronalari bilan jilolanib, ijrosi mukammalashib bordi.

Xorazm maqomlarida ham yuqorida ta'kidlangan olti maqom ijrosini alohida uslubiy va o'ziga xos yo'nalishini kuzatish mumkin. Bunda faqat keyinchalik yettinchi maqom sifatida chertim yo'lidagi "Panjgoh" maqomi kiritilgan. Shuning uchun avloddan - avlodga o'tib kelgan bebaho musiqiy boyligimiz sanalmish Buxoro, Xorazm va Farg'ona, Toshkent maqomlari, betakror ashula va katta ashulalar singari durdonalar bizga berilgan ulug' ma'naviy ne'mat sifatida qadrlanadi.

"Buxoro Shashmaqomi" ni idrok etish, o'rganish, undan zavq, ruhiy kuch-quvvat olish asrlar davomida "ustoz-shogird" an'anasi asosida amalga oshirib kelingan. Maqom tarixiga oid adabiyotlarda "Makom va maqom yo'lidagi asarlarni ta'lim tizimiga kiritish masalasi, ayniqsa jadidlarning diqqat markazida bo'lgan. Musiqiy - ma'rifiy faoliyatning namunasi sifatida Abdurauf Fitrat 1921-yil 10-avgustda Buxoro hukumati farmoni bilan 1-Sharq musiqa maktabini tashkil etdi. Bu maktabda bolalarning musiqiy ta'limi saboklari og'zaki musiqa-pedagogikasiga mansub-an'anaviy uslubda olib borilar edi. Musiqa maktabida Ota Jalol, Ota G'iyos, Domla Halim Ibodov, Usto Shodi, Xoji Abdurahmon kabi ustozlar makom va maqom yo'lidagi kuy-ashulalarni, ularning usullarini yosh talabalarga o'rgatishgan.

Mashxur xofiz-sozandalar maktabda murabbiy sifatida faoliyat ko'rsatib, o'zlarining musiqiy-ijrochilik faoliyatlarini pedagogik ishlari bilan uyg'un xolda amalga oshirishgan. Shu tariqa maqom ijrochiligi, milliy musiqamiz targ'iboti, shogirdlar tayyorlash vazifalari, ustozu-shogird an'analarida davom etdi. Sh. Soxibov, F. Shaxobov, M. Ashrafiy, M. Burxonov singari bo'lgusi katta sanatkorlar bu yerda ta'lim olishib, kelajakda ustoz - san'atkor darajasiga erishdilar" [2, 248-249].

Millatparvar ajdodlarimiz sa'y-harakati tufayli milliy maqom san'atimiz o'zligini saqlab qoldi, sayqallandi, takomillashib, milliy va umumbashariy qadriyat sifatida o'z o'rniga ega bo'ldi. Asrlar davomida an'anaviy ijrochilik, san'ati va madaniyati o'z milliy yo'nalishini saqlab qoldi. Bunda atoqli san'at darg'alarining mehnati beqiyosdir. Bu haqda turli risola va maqolalar yozilgan, ularning ijodi ilmiy tadqiqot obyekti sifatida maxsus o'rganilgan. Bunday ishlar yosh avlod ma'naviy kamolotini o'ylab qilinayotgan xayrli ishlardan bo'lib, yoshlarimizni ma'naviy merosimizni qadrlashga, undan saboq olishga undaydi.

Xullas, "Shashmaqom" an'anaviy ijrochilik madaniyatining rivoj topishida, ustoz-shogirdlik qadriyatlari asosida ilmu-amaliyotini o'rganish borasida asrlar davomida maxsus shug'ullanuvchi mukammal kasbiy musiqa maktablari shakllangan, rivojlangan hamda takomillashib kelgan. Bugungi kunda esa yoshlarimiz xalqni an'anaviy ijrochilik namunalaridan bahramand etish, ustoz-shogird qadriyatlarini zamonaviy yondashuvlar asosida yanada rivojlantirish muhim vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi "O'zbekiston milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ - 3391-sonli qarori "Xalq so'zi". 2017. - 18-noyabr.

To'raev F. Mutribot qalbidan uchgan navolar.-Toshkent. "Navro'z" nashriyoti 2018.- B 248-249.

Mustafoev B.I. “Buxoro shashmaqomi”–ulkan ma’naviy xazina:
http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8210/5223

Mustafoev B.I Milliy maqom san'ati ta'limi va ijrochiligida “ustoz–shogird”
an'analari. http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/12262/7972.

Mustafoev B.I “Buxoro shashmaqomi”-milliy tarbiya vositasi.
https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/12261/7974.

B. Mustafaev Музыкально – образовательная и просветительская деятельность
Abdurauf Fitrata: http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/9691/6250

